

MENSENRECHTENMENS(EN) In gesprek met Miriam Kullmann

Lize Glas & Jasper Krommendijk *

Samenvatting | In deze rubriek besteden we, aan de hand van korte interviews, aandacht aan mensen die een belangrijk deel van hun tijd besteden aan de rechten van de mens. We zullen academici en mensen 'uit de praktijk' tegenkomen, rechters en advocaten, ambtenaren en activisten. Wat houdt hen zoal bezig, en wat drijft hen?

DOI | 10.54194/NTM.19678

© Author(s); licensed under Creative Commons Attribution 4.0

We spreken dit keer met Miriam Kullmann, kersvers hoogleraar Sociaal Recht aan de Universiteit Utrecht (benoemd per 1 februari 2024). Sinds 2020 is Miriam Kullmann lid van het Europees Comité voor Sociale Rechten ('ECSR') van de Raad van Europa. Zij is ook werkzaam in de praktijk als raadsheer-plaatsvervanger bij het gerechtshof van Amsterdam. Daarnaast is zij actief op EU-niveau, in de hoedanigheid van nationaal expert bij het *European Centre of Expertise in the field of employment and labour market policies*.

Onze lezers zullen waarschijnlijk het meest geïnteresseerd zijn in jouw werk als expert voor het ECSR. Kan je ons wat vertellen over het dagelijkse reilen en zeilen van dat comité?

Het ECSR, bestaande uit vijftien onafhankelijke en onpartijdige leden, beoordeelt of verdragsstaten hun verplichtingen uit het Europees Sociaal Handvest ('ESH') nakomen in wetgeving en praktijk. Deze beoordeling vindt plaats door middel van twee mechanismen: nationale rapporten¹ en, ten aanzien van de zestien verdragsstaten die het Aanvullend Protocol uit 1995 hebben geratificeerd, de collectieve klachtenprocedure.² Naast deze verdragsrechtelijke bevoegdheden heeft het ECSR sinds 2023 de mogelijkheid om *ad hoc*-rapporten van de verdragsstaten te vragen.³ Op basis daarvan kunnen wij een algemeen overzicht en juridische analyse geven van nieuwe of kritieke kwesties. Dit jaar is het onderwerp van de rapporten de kosten-van-levensonderhoud-crisis (*cost-of-living-crisis*). En een niet onbelangrijk deel van mijn werkzaamheden als lid van het ECSR bestaat uit het geven van voorlichting over de werkwijze van het ECSR en de werking van het ESH.

Ik besteed een aantal weken per jaar aan het ECSR. Onze zittingen vinden plaats in Straatsburg, waar wij zo een zeven keer per jaar voor een week bijeenkomen om ons werk ofwel plenair

■ Dr. L.R. Glas is universitair hoofddocent aan de Radboud Universiteit. Prof. mr. J. Krommendijk is hoogleraar aan dezelfde universiteit. Beiden zijn tevens lid van de redactie.

1 Part IV of the 1961 Charter as amended by Protocol amending the European Social Charter, Turin, 21.X.1991, ETS No. 142, <https://rm.coe.int/168007bd24>).

2 Additional Protocol to the European Social Charter Providing for a System of Collective Complaints, Strasbourg, 9.XI.1995, ETS No. 158, <https://rm.coe.int/168007cdad>).

3 Comité van Ministers, 1444th meeting, 27 September 2022, par. 4.4, CM(2022)114.def. Zie meer in het algemeen over de *ad hoc*-rapporten: <https://www.coe.int/en/web/european-social-charter/ad-hoc-reporting-procedure>.

te bespreken, ofwel in een subcommissie. Soms komen we vaker bijeen, maar dan zijn de bijeenkomsten online. De plenaire bijeenkomsten draaien om collectieve klachten en andere aangelegenheden. Subcommissies behandelen bijvoorbeeld statenrapporten en *ad hoc*-rapporten. Naast het reizen naar en werken in Straatsburg, vinden veel werkzaamheden buiten Straatsburg plaats. De leden van het secretariaat vervullen daarbij een niet te onderschatten ondersteunende rol. Het is van belang om te benadrukken dat de ECSR-werkzaamheden naast (of bovenop) de 'gewone' baan worden verricht en deze werkzaamheden als zodanig onbezoldigd zijn.⁴ Kortom, het dagelijks reilen en zeilen vindt vooral plaats dankzij de leden van het secretariaat die daarvoor zijn aangesteld bij de Raad van Europa.

Welk mensenrechtenprobleem komt het meest prominent naar voren wanneer je de rapporten leest als onderdeel van de statenrapportageprocedure?

Er valt niet echt één prominent mensenrechtenprobleem aan te wijzen naar aanleiding van die procedure. Elk jaar moeten de verdragsstaten over een andere set ESH-bepalingen rapporteren. De rapporten behandelen wij vervolgens in subcommissies. Door deze taakverdeling zien wij als leden niet alle mogelijke knelpunten die zich voor kunnen doen bij de naleving van de ESH-bepalingen. Bovendien kunnen wij als leden niet altijd goed potentiële mensenrechtenproblemen analyseren en schendingen vaststellen omdat verdragsstaten soms gebrekkige of zelfs geen informatie aanleveren.⁵ Wij zijn dan afhankelijk van de informatie die door derde partijen wordt aangeleverd en, voor zover praktisch mogelijk, eigen onderzoek.⁶ Meer in het algemeen zijn wij echter bezorgd dat sociale rechten niet altijd afdoende gewaarborgd worden of zelfs dat het beschermingsniveau van sociale rechten wordt verlaagd.

Welke collectieve klacht staat je het meest bij, en waarom?

In januari 2024 hebben wij over een collectieve klacht gestemd over de ontoereikende toepassing van het recht op staking (artikel 6 lid 4 ESH) in Nederland. Deze zaak werd aanhangig gemaakt door de *European Trade Union Confederation* (ETUC), FNV en CNV.⁷ De klacht was tweeledig. Ten eerste meenden ETUC, FNV en CNV dat het door de Hoge Raad vastgestelde beoordelingskader om te bepalen of een collectieve actie beperkt mag worden te ruim is omdat dat kader niet geheel conform artikel 6 lid 4 en artikel G ESH is vastgesteld. Ten tweede stelden de klagende partijen dat de wijze waarop het door de Hoge Raad vastgestelde beoordelingskader in de lagere rechtspraak wordt toegepast verder gaat dan wat volgens artikel G ESH zou zijn toegestaan. Volgens de klagende partijen ontbreekt een stabiel en voorzienbaar beoordelingskader dat voldoende bescherming biedt.

Een aantal aspecten van deze zaak vond ik opmerkelijk. Allereerst het feit dat je als lid van het ECSR met andere bril naar je eigen rechtssysteem gaat kijken om te beoordelen in hoeverre

4 Enkel reiskosten, een vaste vergoeding per zittingsdag en bijbehorende voorbereidingstijd en vaste vergoedingen per zittingsdag worden bekostigd door de Raad van Europa.

5 Wij concluderen hier dan ook vaak een schending van art. 21 Part IV of the 1961 Charter as amended by Protocol amending the European Social Charter, Turin, 21.X.1991, ETS No. 142.

6 Niet altijd zijn wij de taal machtig van het betreffende land en niet in alle gevallen hebben wij toegang tot de juiste bronnen.

7 Klacht nr. 201/2021.

de klachten gegrond zijn. Dat doe je als onafhankelijk en onpartijdig lid. Om dat te waarborgen zal ik zelf nooit rapporteur (kunnen) zijn van een klacht die tegen de Nederlandse Staat is ingediend. In dat opzicht wijkt onze werkwijze af van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens en die in ons nationale rechtssysteem. Dat neemt niet weg dat je met de kennis die je hebt wellicht extra kritisch naar alle argumenten die partijen aan hebben gedragen gaat kijken en dus binnen de grenzen van de procedure kunt bijdragen aan de kwaliteit van het oordeel. Ook de plenaire discussies over deze zaak vond ik verhelderend. Voor mij is het heel gewoon dat sinds het baanbrekende *NS*-arrest van de Hoge Raad artikel 6 lid 4 ESH rechtstreeks doorwerkt in de Nederlandse rechtsorde.⁸ Daarmee zijn wij het enige land dat, omwille van een grondwettelijk erkend stakingsrecht, rechtstreeks beroep op het ESH toestaat.

Nederland heeft het Herziane Europees Sociaal Handvest geratificeerd en bovendien alle bepalingen in Deel II geaccepteerd op één na.⁹ Daarnaast heeft Nederland de collectieve klachtenprocedure geaccepteerd. Op het niveau van ratificaties stelt Nederland zich dus welwillend op. Geldt dat ook voor het opvolgen van de bevindingen van het ECSR als onderdeel van de statenrapportage- en de collectieve klachtenprocedure?

Over het algemeen stelt de Nederlandse Staat zich welwillend op. Ik noem twee recentere voorbeelden waaruit echter blijkt dat die welwillendheid soms ver te zoeken is.

Het eerste voorbeeld betreft de conclusie van het ECSR in 2021 dat Nederland geen wetgeving kent die leeftijdsdiscriminatie buiten werkgelegenheid verbiedt. Het ECSR vond dit in strijd met artikel 23 ESH. Naar aanleiding daarvan verwees de vertegenwoordiger van het ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid (SZW) onder andere naar artikel 1 Gw dat discriminatie op elke grond verbiedt en de Wet gelijke behandeling die leeftijdsdiscriminatie op grond van leeftijd bij de arbeid expliciet verbiedt. Ook noemde de vertegenwoordiger dat er maatregelen zijn genomen om de positie van ouderen in de maatschappij te versterken en dat Nederland in dezelfde positie verkeert als Denemarken en Malta.¹⁰ Wat betreft dat laatste punt reageerde een vertegenwoordiger van ETUC dat er in Denemarken en Malta destijds wetgeving in de maak was op het gebied van leeftijdsdiscriminatie buiten werkgelegenheid, maar dat dit niet voor Nederland gold. Tot op heden bestaat er in Nederland geen wet die leeftijdsdiscriminatie buiten werkgelegenheid reguleert.¹¹

Het tweede voorbeeld heeft ook betrekking op leeftijdsdiscriminatie. In 2020 concludeerde het ECSR dat Nederland artikel 24 ESH schond, omdat de beëindiging van het dienstverband op de enkele grond dat de betrokkene de wettelijk toegestane pensioengerechtigde leeftijd had bereikt niet redelijkerwijs gerechtvaardigd kon worden. In dit verband verwees de vertegenwoordiger van het ministerie van SZW naar de implementatie van Richtlijn 2000/78/EG tot instelling van een algemeen kader voor gelijke behandeling in arbeid en beroep in de Wet gelijke behande-

8 HR 30 mei 1986, ECLI:NL:HR:1986:AC9402, *NJ* 1986, 688 m.nt. P.A. Stein, *TAR* m.nt. A.P.C.M. Jaspers, *RvdW* 1986, 120.

9 Art. 19, lid 12: 'voor zover uitvoerbaar, het onderwijzen van de moedertaal van de migrerende werknemer aan de kinderen van de migrerende werknemer te bevorderen en te vergemakkelijken.'

10 GC(2023)14, Straatsburg 25 april 2023, p. 106-108.

11 Dat was wellicht anders geweest wanneer het Europese Commissie voorstel voor een Richtlijn betreffende de toepassing van het beginsel van gelijke behandeling van personen ongeacht godsdienst of overtuiging, handicap, leeftijd of seksuele geaardheid het had gehaald. COM(2008) 426.

ling op grond van leeftijd bij de arbeid.¹² Omdat het hier gaat om de implementatie van een EU-richtlijn, vond de vertegenwoordiger dat het Nederlands recht wel degelijk in overeenstemming is met artikel 24 ESH. De situatie is dan ook tot op heden nog niet in lijn gebracht met artikel 24 ESH. Er bestaat dan ook een zekere spanning tussen de EU-richtlijn op het gebied van leeftijdsdiscriminatie en artikel 24 ESH. Interessant is vervolgens te lezen dat verschillende regeringsvertegenwoordigers en de voorzitter van het *Governmental Committee* van mening waren dat verdere verduidelijking nodig was. Zij wilden in het bijzonder weten wanneer een ontslag moet worden gerechtvaardigd en wanneer de enige rechtvaardiging de leeftijd van een werknemer kan zijn volgens het Nederlands recht. Daarom nodigde het *Governmental Committee* de Nederlandse autoriteiten uit om samen met het secretariaat de situatie te beoordelen en uitgebreide informatie te verstrekken.

Kortom, de welwillendheid van de Nederlandse Staat uit zich in het niet meteen handelen om een vastgestelde schending van een of meer ESH-bepalingen ongedaan te maken. Ter rechtvaardiging doet Nederland soms een beroep op het EU-recht dat op onderdelen afwijkt van het ESH. Of Nederland wijst erop dat andere verdragsstaten zich ook niet conformeren aan het ESH. Vanuit het perspectief van de Nederlandse Staat vind ik de reactie deels wel begrijpelijk, maar als lid van het ECSR is mij het er om te doen dat ook Nederland voldoet aan de verplichtingen waaraan het zich als Verdragsstaat heeft gecommitteerd.

Sinds 2014 is getracht het ESH een nieuwe impuls te geven onder de noemer van 'het Turijnproces'. Welke hervormingen zijn van bijzonder belang voor de bescherming van de sociale rechten in Europa?

Het klopt dat het Turijnproces dat startte in 2014 op een *High-Level Conference on the European Social Charter* een impuls heeft gegeven aan het ESH. Sociale rechten zijn opnieuw op de agenda gezet om verdragsstaten ertoe aan te zetten meer werk te maken van het ESH. Op 7 oktober 2021 heeft het Comité van Ministers ook een ad hoc werkgroep in het leven geroepen met als doel het ESH-systeem te verbeteren (GT-CHARTÉ). Dit heeft geresulteerd in een rapport waarin voorstellen worden samengevat. Het Comité van Ministers keurde dat rapport goed tijdens een ministeriële zitting in Turijn in mei 2022.¹³ Drie voorstellen stonden centraal.

Ten eerste moest de efficiëntie en het effect van de statenrapportageprocedure in het kader van het ESH worden verbeterd, terwijl tegelijkertijd de rapportagelast voor de lidstaten moest worden verminderd. In dit verband is de mogelijkheid in het leven geroepen *ad hoc*-rapporten te schrijven. Zoals gezegd, maken deze rapporten het mogelijk om nieuwe of kritieke kwesties met een brede reikwijdte of een pan-Europese dimensie te onderzoeken. Maar bij dit soort *ad hoc*-rapporten mag het ECSR niet beoordelen of de nationale wetgeving en praktijk van de verdragsstaten vanuit juridisch oogpunt in overeenstemming is met de verplichtingen uit het ESH. Kortom, er worden geen conclusies getrokken ten aanzien van afzonderlijke verdragsstaten.

Ten tweede geldt ten aanzien van de *follow-up*-procedures die samenhangen met de statenrapportageverplichting dat de invloed daarvan vergroot wordt door een toekomst- en actiegerichte aanpak. Aanbevelingen van het *Governmental Committee* dienen dan ook een constructieve en niet-oordelende toon te hebben. Het uitgangspunt is een rechtstreekse en constructieve dialoog, die de vorm kan aannemen van verzoeken om informatie, briefwisselingen of zelfs bijeenkomsten

12 GC(2022)15rev, Straatsburg 6 juli 2022, p. 118-120.

13 CM(2022)67 def.

of landenbezoeken. Aanhoudende non-conformiteit kan aanleiding zijn voor het aannemen van stappenplannen, strategieën of actieplannen.

Tenslotte zijn er ten aanzien van de collectieve klachtenprocedure geen ingrijpende wijzigingen voorgesteld. Het ECSR wordt echter wel aangemoedigd om de ontvankelijkheidseisen strikt(er) toe te gaan passen. In dat kader wordt het ECSR verzocht om de criteria die het hanteert te publiceren ter vergroting van de rechtszekerheid en voorspelbaarheid van de procedure voor de betrokken staten en andere actoren.

Kijkend naar de drie voorstellen biedt het analyseren van de *ad hoc*-rapporten die de Verdragsstaten aanleveren het ECSR de kans om maatschappelijk relevante onderwerpen te agenderen en op hoofdlijnen richtingen aan te geven die wij van belang achten voor de ontwikkeling en naleving van sociale rechten. Dat neemt niet weg dat de statenrapportageverplichting en de collectieve klachtenprocedure belangrijke ankers zijn voor het ESH-monitoringsysteem.

Wij zien enkele positieve ontwikkelingen op het vlak van het ESH: het Comité van Ministers heeft het aannemen van aanbevelingen als onderdeel van beide monitoringprocedures nieuw leven in geblazen, in de Verklaring van Reykjavík herbevestigen de Raad van Europa-staten hun 'full commitment to the protection and implementation of social rights as guaranteed by the European Social Charter system' en het systeem heeft een flinke financiële impuls gekregen. Daarbovenop heeft er van 3 tot 4 juli een High-Level Conference on the European Social Charter plaatsgevonden in Vilnius. Is de toekomst van het ESH-systeem rooskleurig?

Rooskleurig wellicht niet, maar zoals de President van het ECSR onlangs schreef: "The "unloved distant cousin" is now also being embraced by the CoE at the highest political level."¹⁴ Als lid van het ECSR kan ik dit statement wel onderschrijven. Er hebben zich allerlei ontwikkelingen – intern en extern – voorgedaan die eraan hebben bijgedragen dat het ECSR en onze werkzaamheden zichtbaarder zijn geworden waardoor sociale rechten nu vaker en meer dan ooit op de agenda staan binnen (de landen van) de Raad van Europa.

Uit de Verklaring van Reykjavík van 16-17 mei 2023 volgt, vrij summier, dat sociale rechtvaardigheid van cruciaal belang is voor democratische stabiliteit en veiligheid. Omdat deze verklaring ziet op alle Verdragsstaten van de Raad van Europa hebben de ESH-Verdragsstaten hun volledige inzet voor de bescherming en tenuitvoerlegging van sociale rechten zoals gewaarborgd door het ESH bevestigd.¹⁵ Reykjavík kan als een *warming-up* worden gezien voor de Verklaring van Vilnius van 3-4 juli 2024, die samenvalt met de vijftiende verjaardag van de inwerking-treding van het herziene ESH en de vijfenzeventigste verjaardag van de Raad van Europa. In Vilnius ging men een stap verder dan in Reykjavík.¹⁶

Uit de Vilnius Verklaring blijkt dat de verdragsstaten het belang van een robuust en responsief kader voor sociale rechten in Europa onderkennen, zij hun toezeggingen voor het respecteren,

14 A. Nolan, 'European Social Charter: more relevant than ever', www.socialeurope.eu/european-social-charter-more-relevant-than-ever, 20 juni 2024.

15 Reykjavík Declaration: United around our values, Reykjavík Summit, 4th Summit of Heads of State and Government of the Council of Europe, 16-17 May 2023, <https://rm.coe.int/4th-summit-of-heads-of-state-and-government-of-the-council-of-europe/1680ab40c1>.

16 Vilnius Declaration, High-Level Conference on the European Social Charter 'a step by member States to take further commitments under the Charter' 3-4 July 2024, Vilnius, Litouwen (zie: <https://rm.coe.int/en-vilnius-declaration/1680b0dcf3>).

beschermen en implementeren van sociale rechten geleidelijk verhogen en het ECSR uitnodigen om bestaande bepalingen van het ESH af te stemmen op nieuwe en opkomende uitdagingen op het gebied van sociaal beleid. Dit onderstreept het belang van sociale rechten en dat daarvoor een voortdurende inzet nodig is van diverse daarbij betrokken partijen. Vilnius geeft dus sociale rechten in Europa zeker een boost. Niettemin is van belang dat de aandacht blijvend gevestigd wordt op sociale rechten, zeker gezien de huidige maatschappelijke ontwikkelingen. Dat is zeker geen sinecure, maar dat Moldavië in Vilnius heeft aangegeven in 2026, als voorzitter van het Comité van Ministers, de volgende conferentie te willen organiseren betekent dat sociale rechten niet al te snel in vergetelheid zullen raken. In de tussentijd is het afwachten in hoeverre deze mooie intenties ook daadwerkelijk omgezet worden.

Als jij één facet van het ESH-systeem zou mogen veranderen, wat zou dat dan zijn?

Het aantal leden van het ECSR ophogen. Wij zijn nu met vijftien leden en hebben een fantastisch secretariaat dat enorm veel ondersteunend en voorbereidend werk verzet. Dat neemt niet weg dat wij als leden onbezoldigd werk in deeltijd verrichten, terwijl de werkzaamheden enkel toenemen.

Naast expert voor het ECSR ben je ook raadsheer-plaatsvervanger bij het gerechtshof van Amsterdam. Zijn er overeenkomsten tussen het beoordelen van collectieve klachten in Straatsburg en het doorhakken van juridische knopen in Amsterdam? Spelen mensenrechten in de door jou behandelde zaken in Amsterdam een belangrijke rol?

Anders dan het recht op een doeltreffende voorziening in rechte en op een onpartijdig gerecht zoals bijvoorbeeld wordt beschermd door artikel 47 EU-Handvest en artikel 6 EVRM (nog) niet. Dat heeft enerzijds te maken met het soort zaken die worden voorgelegd in hoger beroep. Anderzijds zijn veel 'arbeidsrechtelijke mensenrechten' neergelegd in arbeidswetten en als zodanig niet altijd als mensenrecht zichtbaar.

Hoe zie jij de rol van sociale (grond)rechten in de Nederlandse rechtspraak?

Ik denk dat sociale rechten een belangrijke rol vervullen, maar je ziet dit nog niet altijd expliciet terug in de rechtspraak. Terwijl rechters bijvoorbeeld wel degelijk het EU-(arbeids)recht toepassen, is dit voor wat betreft het ESH en andere internationale verdragen nog niet altijd structureel zo. Dat kan onder meer liggen aan de onbekendheid met (internationale) sociale rechten bij rechters of de tijdsdruk waar rechters mee te maken hebben waardoor er wellicht niet altijd genoeg tijd is om grondig onderzoek te verrichten. Maar ook voor advocaten is hier nog winst te behalen, terwijl vakbonden wel bewust gebruikmaken van en dus een beroep doen op sociale rechten.

In juli 2022 kwam het thans demissionaire kabinet met een voorstel om gespreide constitutionele toetsing in te voeren om de rechtsbescherming te verbeteren, de maatschappelijke betekenis van de Grondwet te

versterken en de rechtsstaat te verstevigen.¹⁷ Als het aan het kabinet ligt, worden sociale grondrechten uitgesloten van constitutionele toetsing. Ter rechtvaardiging noemt het kabinet dat deze grondrechten overheidsingrijpen verlangen en zich aldus moeilijker zouden laten beoordelen door de rechter. Wat vind jij van de voorgenomen uitsluiting en de gebezigde redenering?

Volgens mij houdt de gebezigde redenering het onderscheid tussen de ‘klassieke’ vrijheidsrechten en de sociale grondrechten in stand, terwijl de Hoofdpijnenbrief constitutionele toetsing zelf onderkent dat er geen scherp onderscheid te maken valt tussen beide. Uitsluiting van sociale grondrechten van constitutionele toetsing lijkt bovendien de classificatie van sociale grondrechten als tweede generatie rechten in stand te houden. Die classificatie was echter enkel bedoeld om de stadia waarin rechten binnen de VN zich hadden ontwikkeld aan te duiden, niet om sociale grondrechten als tweederangs rechten neer te zetten.¹⁸ Bovendien strookt de redenering niet met allerlei internationaal- en EU-rechtelijke verplichtingen en ontwikkelingen. Dat neemt niet weg dat ik vind dat er fundamenteel nagedacht moet worden over hoe toetsing aan sociale grondrechten eruit kan zien, waarbij in kaart wordt gebracht welke mogelijke gevolgen dit met zich meebrengt. Dat kan duidelijkheid geven en onzekerheid wegnemen. Echter rechtvaardigt de gebezigde redenering geenszins de uitsluiting van sociale rechten bij constitutionele toetsing.

Op EU-niveau lijken sociale (grond)rechten eveneens de wind in de zeilen te hebben, vooral sinds de plechtige proclamatie van de ‘Europese pijler van sociale rechten’ door het Europees Parlement, de Raad en de Commissie in 2017.¹⁹ Wat merk jij daar van? Is dit meer dan een papieren werkelijkheid?

De pijler zelf is niet bindend, al worden daarin wel veel sociale rechten genoemd die elders op EU-niveau al zijn gereguleerd. Ik denk dat de belangrijkste bijdrage van deze pijler erin bestaat dat het belang van sociale rechten wordt onderstreept en dat tegelijkertijd – in een document – inzichtelijk wordt gemaakt dat wij binnen de EU al heel veel sociale rechten kennen. Daarmee vergroot je de bewustwording ten aanzien van sociale rechten en de daaruit voortvloeiende verplichtingen. Om een voorbeeld te noemen: de door de Raad van de Europese Unie op 8 maart 2024 aangenomen Richtlijn betreffende de verbetering van de arbeidsvoorwaarden bij platformwerk verwijst expliciet naar een aantal beginselen uit de pijler.²⁰ Als zodanig kan de pijler als een belangrijk referentiekader worden beschouwd voor het aannemen van nieuwe EU-regelgeving.

17 Brief van de Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en de Minister voor Rechtsbescherming van 1 juli 2022, www.rijksoverheid.nl/documenten/kamerstukken/2022/07/01/kamerbrief-over-hoofdpijnen-constitutionele-toetsing.

18 Zie hierover M. Kullmann, ‘Een heroriëntatie op sociale grondrechten’, *TRA* 2024/44.

19 Interinstitutionele proclamatie betreffende de Europese pijler van sociale rechten van het Europees parlement, Raad en Europese Commissie (EU) 2017/C 428/09, PbEU 2017 L. 10.

20 In de preambule wordt verwezen naar beginsel nr. 5 waar het gaat over de atypische of flexibele werkenden, beginsel nr. 7 dat ziet op transparantie omtrent arbeidsvoorwaarden en ontslagbescherming alsmede recht op toegang tot een systeem van geschillenbeslechting alsmede schadevergoeding en beginsel nr. 10 dat gaat over de bescherming van de gezondheid en veiligheid op het werk.

Het European Centre of Expertise in the field of employment and labour market policies is voor ons, en ook op het internet, enigszins in nevelen gehuld. Jij bent daar nationaal expert. Wat houdt die rol precies in?

Mijn rol is onder andere het bijstaan van de Europese Commissie die erop toeziet dat het EU-recht in alle lidstaten correct wordt toegepast. De experts helpen de Europese Commissie om te anticiperen op problemen die zich zouden kunnen voordoen bij de toepassing van EU-richtlijnen en de bij de implementatie van uitspraken van het Hof van Justitie EU. Een andere taak is het verbeteren van bewustwording en het aanmoedigen van het publieke debat over actuele kwesties die van belang zijn voor het arbeidsrecht en de arbeidswetgeving van de EU.

Bij het doen van onderzoek als hoogleraar Sociaal Recht naar de toekomst van het arbeidsrecht zullen vast ook de mensenrechten om de hoek komen kijken. Kan je daar meer over vertellen?

Veel rechten die wij in ons arbeids- en socialezekerheidsrecht kennen zijn (ook) mensenrechten, dat wil zeggen zij vinden hun oorsprong in mensenrechten of zijn vertaald naar mensenrechten. Zo bezien heb ik er dagelijks mee te maken. Los daarvan spelen mensenrechten een steeds belangrijker rol in mijn werk. Denk bijvoorbeeld aan algoritmische besluitvorming als iemand solliciteert. In dat verband spelen vragen rondom non-discriminatie, persoonsgegevens en privacy een belangrijke rol. Het zijn allemaal mensenrechten die voor een groot deel ook zijn neergelegd in EU- en nationale regelgeving. Een mensenrechtelijk perspectief heeft echter een belangrijke meerwaarde. Mensenrechten kennen veelal een veel ruimere personele werkingssfeer waardoor deze rechten op een grote groep mensen van toepassing zijn. Maar ook materieelrechtelijk kunnen mensenrechten ruimer zijn dan ons nationale arbeids- en socialezekerheidsrecht.